

The Manna- Neis or Nisayon?

1. דברים פרשת עקב פרק ח

ב וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך יקוק אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את אשר בלבבך התשמר מצותו מצותיו אם לא:
ג ויענב וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי יקוק יחיה האדם:
ד שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה:
ה וידעת עם לבבך כי כאשר יסר איש את בנו יקוק אלהיך מיסרך:
ו ושמרת את מצות יקוק אלהיך ללכת בדרךיו וליראה אתו:
ז כי יקוק אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר:
ח ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש:
ט ארץ אשר לא במספנת תאכל בה לחם לא תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת:
י ואכלת ושבעת וברכת את יקוק אלהיך על הארץ הטבה אשר נתן לך:
יא השמר לך פן תשכח את יקוק אלהיך לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוך היום:
יב פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת:
יג ובקרך וצאנך ורבי' וכוף וזהב ורבה לך וכל אשר לך ורבה:
יד ורם לבבך ושכחת את יקוק אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים:
טו המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש:
טז המאכלך מן המדבר אשר לא ידעו אבותיך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך:
יז ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה:
יח וזכרת את יקוק אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך כיום הזה פ

2. שמות פרשת בשלח פרק טז

ב וילינו וילונו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר:
ג ויאמרו אלהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד יקוק בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב ס:
ד ויאמר יקוק אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתו אם לא:
ה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום:
יב שמעתי את תלונת בני ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו לחם וידעתם כי אני יקוק אלהיכם:
יג ויהי בערב ותעל השלו ותכס את המחנה ובבקר היתה שכבת הטל סביב למחנה:
יד ותעל שכבת הטל והנה על פני המדבר דק מחספס דק כפפר על הארץ:
טו ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אלהם הוא הלחם אשר נתן יקוק לכם לאכלה:
טז זה הדבר אשר צוה יקוק לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו:
כב ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה:
כח ויאמר יקוק אל משה עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתי:
כט ראו כי יקוק נתן לכם השבת על פן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי:
לא ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא קזרע גד לבן וטעמו קצפיחת בדבש:

3. רש"י שמות פרשת בשלח טז:

למען אנסנו הילך בתורתו - אם ישמרו מצות התלויות בו, שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט:

למען אנסנו וגו' - כי לחם מן השמים לא יצטרך שום תיקון ובזה יהיו פנוים מכל ואראה הילך וגו':

5. Rabbi Norman Lamm "Vacation as a Vocation" (Sermon Delivered in June 1964, Parshat Balak)¹

Most people regard vacation as a time for relaxation, "fun," and "good times," but hardly as a matter for profound thought. Yet the fact remains that, as an important aspect of leisure, vacation presents a most pressing problem. A growing literature, both in scholarly periodicals and heavily annotated tomes, testifies to the increasing concern with vacation and leisure. The new scientific, industrial, and economic conditions of our day have made more time available for more people than was ever dreamt of by our parents and grandparents. And even more is expected in the coming years. Predicted for the near future, for instance, is a four-day, twenty-hour week. In addition, early retirement alongside an increasing longevity means the addition of many non-work years to the ordinary life-time.

... Here we come, then, to the major problem: what do we do with all this new time that is available to us? How do we spend this leisure? One need not describe in all its gory details, especially not from the pulpit on Shabbat, what goes on in our resorts, those places sacred to American leisure. Of course, the sports and the relaxation are legitimate and highly commendable for our physical and psychological well being. But what happens beyond that? Can this kind of activity be said to be the *takhlit*, the purpose of man's life? Or is it the very negation and antithesis of purposefulness in life? One writer on the leisure problem has correctly stated that modern technology has mastered the art of saving time, but has failed to tell us how to spend our time. That is a matter of values--and values are beyond technology.

Part of the answer can be derived from the fact that Hebrew has no special term for leisure. Indeed, the Hebraic mind cannot comprehend the whole idea. The whole problem of leisure is irrelevant to the Jewish way of thinking. What does "spare time" mean? How can there be a problem of what to do with time, when there is Torah to study? The study of Torah is the most rewarding activity of man. If man were given ten lifetimes to live, and he worked at the study of Torah incessantly, he would never exhaust it.

For us the answer is the same: the most important activity of man awaits his attention--the study of Torah, each of his own level. I cannot believe that we of this generation, who have universal free education and an ever-growing number of university graduates, people who read more and who take more courses than ever before--that we should not be able to study the Torah with some kind of intensity...

As leisure increases, as many more years free from work are added to the end of a man's or woman's life, we must reorient our whole philosophy of education as well. There once was a time when a father's major responsibility and obligation was to train his son in a formal, rewarding occupation. Now, however, we must recognize that the next generation and all those following will have more time to spend in leisure than in work. It therefore becomes a major responsibility for us to spend at least as much energy and effort in training children in the use of their leisure as we do in educating them toward succeeding in their work. "Living" is at least as important as "making a living." And, as we have pointed out, according to the whole Jewish world-view, there basically is no problem. If we will teach our children Torah--and, far more important, teach them by personal example that the study of Torah is a life-long activity and not reserved only to the beginning or to the very end of one's career--then we will have succeeded in giving our children the fullest education possible, and in discharging our obligations as parents to the fullest satisfaction of our consciences before the Almighty God.

¹ Rabbi Lamm has a much more detailed piece on the concept of leisure in Jewish thought in his book Faith and Doubt- see there.

למען אנסנו הילך בתורתו - כשיהיה מתפרנס שלא בצער, כאמרם ז"ל לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן (מכילתא בשלח ט, לא)

7. רמב"ן שמות פרשת בשלח פרק טז

...כי נסיון הוא להם שלא היה בידם מזון, ולא יראו להם עצה במדבר רק המן, שלא ידעו מתחלה, ולא שמעו מאבותם, ויורד להם דבר יום ביומו וירעיבו אליו, ועם כל זה שמעו ללכת אחרי השם לא מקום לחם... וככה אמר להם עוד (שם ב) "וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענותך ולמען נסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצותיו אם לא", כי היה יכול להוליכם בדרך הערים אשר סביבותיהם והוליכם במדבר נחש שרף ועקרב (שם טו), ושלא יהיה להם לחם רק מן השמים דבר יום ביומו, לנסותם ולהטיב להם באחרונה, שיאמינו בו לעולם. וכבר פירשתי ענין הנסיון בפסוק והאלהים נסה את אברהם (בראשית כב א)...

8. רמב"ן דברים פרשת עקב פרק ח

וכבר פירשתי בפרשת המן (שמות טז ד) טעם למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצותיו אם לא - כי היה נסיון גדול להם, שלא ידעו עצה לנפשם וינסו במדבר הגדול לא מקום לחם, ואין בידם כלום מן המן אבל ירד דבר יום ביומו וחם השמש ונמס, וירעבו אליו מאד. וכל זה עשו לשמור מצות השם ללכת כאשר יצוה. והשם היה יכול להוליכם בדרך הערים אשר סביבותיהם, אבל הביאם בנסיון הזה כי ממנו יודע שישמרו מצותיו לעולם:

9. ירמיהו פרק ב

(א) וְיְהִי דְבַר יְקֻקֵּךְ אֵלַי לְאָמֹר:
(ב) הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לְאָמֹר כֹּה אָמַר יְקֻקֵּךְ זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבְתָּ כְּלִילֵתֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאַרְצֵךְ לֹא זָרַעְתָּ:
(ג) קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לִיקְוֹךְ רִאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל אֲכָלֶיךָ יִאֲשֶׁמוּ רְעָה תְּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם יְקֻקֵּךְ: פ

רד"ק שם

זכרתי לך חסד נעוריך - אף על פי שאני מביא עליך רעה בעבור מעשיך הרעים לא אעשה אותך כלה וגם אעניש המרעים לך כי זכרתי לך חסד נעוריך

10. רמב"ן בראשית פרשת וירא פרק כב

ענין הנסיון הוא לדעתו, בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו, אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה, יקרא "נסיון" מצד המנוסה, אבל המנוסה יתברך יצוה בו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, להיות לו שכר מעשה טוב לא שכר לב טוב בלבד. ודע כי השם צדיק יבחן (תהלים יא ה), כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיקו יצוה אותו בנסיון, ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו. והנה כל הנסיונות שבתורה לטובת המנוסה:

11. רשב"ם שם

למען אנסנו - מתוך שבכל יום ויום עיניהם תלויות למזונותיהם אלי, מתוך כך יאמינו בי וילכו בתורותי, כמו שמפורש בפרשת והיה עקב ויענך וירעיבך [וגו]:

12. תלמוד בבלי מסכת יומא דף עו עמוד א

שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי: מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה? אמר להם: אמשול לכם משל: למה הדבר דומה - למלך בשר ודם שיש לו בן אחד. פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל,

מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר: שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים.

13. Rav S. R. Hirsch Commentary on the Torah Devarim 8:3

חם is the food “wrested” from Nature and the competition of your fellow men. “Bread” is the product of human intelligence mastering Nature and the world. So that “bread” represents human intelligence creating the continuance of its existence by mastering nature in social cooperation. Now the illusive idea that this creative power of Man is the sole condition for his existence on earth, and forgets G-d’s ruling being the first factor of the provision of Man’s food, although His providing care is shown by every tiny piece of bread by which we sustain one minute of our existence, this illusive idea is the most dangerous rock on which our faithful attention to duty founders. “The worry to provide bread for wife and child” is, itself such a justified incentive for our activities, that it easily tends to drive all other considerations out of sight, as soon as we believe that we, and we alone, have to provide for the existence of ourselves and those dependent on us. As soon as we believe that every acquisition that we wrest from Nature and our contemporaries ensures our and their existence no matter how that acquisition had been obtained, whether thereby we had cared for the laws of G-d and kept to the paths He had indicated, or whether only by clever deft handling we had secured the “bread” without giving any thought as to whether G-d would agree with these means.

And where this looking on one’s own human powers alone having to provide “bread” does not lead us away from the path of what is right and where our duty lies, it is still inclined to make us think of providing beyond the immediate necessities towards an ever-widening future. We think we have never done enough to satisfy our imagined duty, and talk ourselves into believing we have not discharged it unless we have acquired beforehand the means of existence for the whole of the future and for that of our children and grandchildren, and so we make the “worry of providing bread” into an unlimited breathless chase after income which denies any time for interest in purely spiritual or intellectual matters.

That is why G-d led us into the great school of the forty-years wandering in the wilderness where all the factors were lacking which otherwise grant men their bread out of nature and human powers, and made the one factor which, in normal conditions tends to become pushed more and more into the background, and so easily forgotten, viz the Divine Providential Solitude, made that factor come visibly into the foreground...He made this “food allotted by G-d” come to us day by day in such a manner modified for each soul in our huts that it demonstrated in the most striking clarity the most specific care of God for each soul, and each tiny soul, individually.

And in this preparatory school for the course of our lives we learnt-that not on bread alone, not on what bread represents of the support of man and Nature, is man directed to seek means for his existence, but on *everything* that G-d ordains- bread too, that man makes by his own skill, is naught but such a one- can man live.

14. דברים פרשת עקב - ראה פרק יא

- (ח) ושמרתם את כל המצוה אשר אנכי מצוה היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את הארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה:
(ט) ולמען תאריכו ימים על האדמה אשר נשבע יקוק לאבותיכם לתת להם ולזרעם ארץ זבת חלב ודבש: ו
(י) כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק:
(יא) והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשטה מים:
(יב) ארץ אשר יקוק אלהיך דרש אתה תמיד עיני יקוק אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה: ו

15. רש"י דברים פרשת עקב - ראה פרק יא

(י) לא כארץ מצרים הוא - אלא טובה הימנה..

והשקית ברגלך - ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מנילוס ברגלך ולהשקותה וצריך אתה לנדד משנתך ולעמול, והנמוך שותה ולא הגבוה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה. אבל זו (פסוק יא) למטר השמים תשתה מים אתה ישן על מטתך, והקב"ה משקה נמוך וגבוה, גלוי ושאינו גלוי, כאחת: כגן הירק - שאין די לו בגשמים ומשקין אותו ברגל ובכתף:

16. מלבי"ם דברים פרשת עקב - ראה פרק יא

(י)...ר"ל כי יפלא מדוע הוציאם מארץ מצרים להכניסם לא"י ומדוע לא נתן להם את ארץ מצרים שהיתה ג"כ ארץ טובה והמצריים נתחייבו עונש על שעבדום וענו אותם והיה מן היושר שישמיד את מצרים ויתן לישראל את ארצם, ע"ז משיב שלכן יצאתם מארץ מצרים מפני שמצרים שותה מים מן הנילוס שעולה ומשקה את הארץ פעם א' בשנה, ואינה צריכה למטר השמים שהמטר הוא השגח"י ויורד בהשגחת ה' הפרטיית וארץ שחיותה מן המטר כלם צריכים בכל עת ועת לרחמי שמים שיתן להם מטר בעתו, אבל מצרים ששותה מן הנהר אין יושביה מצפים לרחמי שמים שכיון שהשקה הנהר את הארץ פעם א' תתן הארץ את יבולה בטבע, וז"ש שהארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא אשר הטעם שיצאתם משם ולא נתן לכם את א"מ הוא מפני אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק וא"צ למטר שהוא השגח"י:

(יב) ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה, היא תחת ההשגחה ולא שדורש אותה פעם א' בשנה רק תמיד עיני ה' אלהיך בה כי גידול פירותיה תלויה בהשגחה פרטית מתמדת, וההשגחה נמשכת אחר המעשה אם טוב ואם רע, וא"כ ממילא:

17. מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק טז

דבר יום ביומו - ר' אליעזר אומר שלא ילקט אדם מן היום למחר. וכן היה ר' אליעזר אומר מי שיש לו מה שיאכל היום ויאמר מה אני אוכל למחר הרי זה ממחוסרי אמנה שנ' דבר יום ביומו. מי שברא יום ברא פרנסתו... ר' יהושע אומר שילקט אדם מן היום למחר וכן מערב שבת לשבת. ר' יהושע אומר שנה אדם שתי הלכות בשחרית ושתי הלכות בערבית ועשה מלאכה כל היום מעלה עליו כאלו קיים כל התורה כולה. ר' אליעזר אומר לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן. הא כאיזה צד היה אדם יושב ושונה ואינו יודע מאין יאכל וישתה ומאין ילבש ויתכסה הא לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן שנייה להן לאוכלי תרומה.